

DANAŠNJA HRVAŠKA KNJIŽEVNOST

Miroslav Vaupotić

V začetku tega informativnega pregleda sodobne hrvaške književnosti je neogibno potrebno, da pojasnimo sintagmo *Hrvaška književnost danes*. Pod tem naslovom so mišljeni predvsem živi in aktualni tokovi razvoja naše najnovejše književnosti zadnjih desetih let: pod skrajnje meje tega širokega naslova pa lahko prištejemo tudi vsa dela pisateljev različnih generacij, ki pa danes še vedno aktivno sodelujejo v našem književnem življenju, začnši od tistih, ki so potrdili svoj literarni sloves in svojo vrednost v obdobju »med dvema vojnama« (Krleža, Krklec, Cesarić, Tadijanović, Šimić itd.), do najmlajših, ki prav v naših dneh dosegajo vidnejša priznanja naše kulturne javnosti.

Družbenozgodovinski temelji sodobne hrvaške književnosti so zrasli iz naprednih idejnih in estetskih smernic književnosti med obema vojnama, vsekakor pa tudi iz dosežkov revolucionarnega narodnoosvobodilnega in socialnega boja partizanske vojske s fašističnimi okupatorji in njihovimi domačimi pomočniki.

Naša sodobna književnost se je vsekakor razvijala v nujni zvezi z zunanjimi dogajanjem v svetovnih relacijah, ki so spremenila sliko tragične, pa tudi čudovite dobe modernega življenja v dvajsetem stoletju, v času prehodnih in nasprotujočih si razmejitvev med kapitalizmom in socializmom: nujno pa je vsebovala tudi lastne avtonomne tokove, kot je specifično področje človeškega ustvarjanja v zvezi z zapletenim in razvejanim gibanjem sodobne moderne književnosti v svetu in pri nas.

Hrvaški književniki so v velikem številu sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, mnogo jih je delalo ilegalno v pomoč idejam narodnoosvobodilnega boja, medtem ko so se nekateri s kulturnim molkom odrekli književni dejavnosti v času vojne in okupacije. Med vojno in revolucijo so se razvili in močneje uveljavili književniki: Jure Franičević-Pločar, avtor prve hrvaške partizanske zbirke lirike *Preko rotopa* (1943), Grigor Vitez, Vlado Popović, Živko Jeličić, Jure Kaštelan in drugi. Posebej pa je treba omeniti tragično izgubljene, pomembne književnike, ki so bili v poletu svoje literarne dejavnosti, kakor Avgust Cesarec, Hasan Kikić, I. Goran Kovačić, dalje marksistične publiciste (O. Prica, O. Keršovani, B. Adžija itd.), ki jih zelo pogrešamo v literarni sedanjosti. Tudi med narodnoosvobodilnim bojem (1941–1945) so kljub znani paroli *inter arma silent musae* nastala dela predvsem lirične vsebine, ki morda — razen veličastne Goranove poeme *Jama* — niso vrhunske stvaritve, niso pa niti parolarske prigodnice, temveč iskreno

lirsko doživljanje vojne (poezija V. Nazorja, V. Popovića, M. Franičevića, Š. Vučetića, Ž. Jeličića, M. Feldmana, J. Kaštelana itd.). Četudi so bila prozna dela glede na obseg in kvaliteto skromnejša, ne smemo pozabiti, da so že med vojno nastale reliefne miniature *Bezimenih* Ivana Dončevića, novele Vjekoslava Kaleba, humoreske in zapiski Jože Horvata in drugi teksti.

Tematika narodnoosvobodilnega boja je tudi v povojni književnosti ostala ustvarjalna preokupacija mnogih pisateljev. Pravzaprav so doslej estetsko najboljše realizacije te velike teme naše najnovejše zgodovine napisane šele v sedanjih dneh. Kljub temu pa se je evolutivni tok gibanja naše najnovejše književnosti razširil s svojim motivnim krogom interesov od analitičnih posegov v življenje naše meščanske preteklosti do individualnih prodiranj v neizčrpne fenomene psiholoških in etničnih problemov modernega človeka v diapazonu od drznih poizkusov seciranja aktualnih dogajanj v naši družbi do simbolnih posplošitev eksistencialnih situacij ljudi dvajsetega stoletja. Navzlic nekim birokratsko-socialistično-realističnim predpisovanim dogmam, ki so jih indirektno pod vplivom sovjetske publicistike in kritike pridigali posamezniki v razdobju od leta 1945 do 1952 ter tako skušali zaman podrediti književnost dozdevnim praktičnim interesom državno-partijske politike in ozkim kriterijem poenostavljene realistične metode, se je hrvaška književnost tiste dobe razvijala ustvarjalno svobodno celo v tedanjem književnem časopisju (v *Republiki* 1945—1946, edinem centralnem književnem listu, ki do danes, v dvajsetletni kontinuiteti, zdržema spremlja razvoj naše književnosti, in v *Hrvatskem kolu* in v časopisu mladih pisateljev *Izrazu* 1948—1951) pa tudi v posameznih knjigah mnogih avtorjev, ki so nam še danes dokaz, da hrvaška književnost tistega časa ni podlegla kratkotrajnim, utilitarističnim stališčem posameznih kritikov, bežnih ali trajnih predstavnikov ždanovskega pragmatizma. Večina pisateljev in vidnih predstavnikov književnega ustvarjanja med obema vojnama (Krleža, Kolar, Stjepan Mihalić, N. Simić, St. Simić, D. Ivanišević), kakor tudi tisti, ki so se pojavljali v tridesetih letih neposredno pred drugo svetovno vojno (V. Kaleb, R. Marinković, M. Matković, Š. Vučetić), pa celo takrat najmlajši (J. Kaštelan, V. Parun, S. Novak, Đ. Šnajder itd.) so kreirali na splošnih temeljih naprednih, socialističnih koncepcij svoje lastne, relativno avtonomne pesniške svetove. Dela, ki potrjujejo dokajšnje individualne vrednote in raznolikosti tudi v tistem kratkem intermezzu »socialističnega realizma«, so med drugim zbirke pesmi J. Kaštelana *Pijetao na krovu*, V. Paruna *Zore i vihori* (1947), romani P. Šegedina *Djeca božja* (1946) in *Osamljenici* (1947), *Proze* (1948) R. Marinkovića, proza V. Desnice *Zimsko ljetovanje* (1950), Kalebov roman *Ponižene ulice* (1950) in dela E. Šinka, Š. Vučetića, N. Simića in ostalih. V idejno-estetskem usmerjanju literature prvih povojnih let — ne v smislu direktiv in zgovorcevskih »postanovljenij«, temveč v plemenitem, humanističnem iskanju »ljudskega smisla« in ustvarjalnih prodornosti »socialističnega medija«, ki je dialektično utemeljen tako v naši tradiciji kot v prizadevanjih sodobne estetske misli — so služili predvsem članki in govori M. Krleža in P. Šegedina na kongresih književnikov.

V prvi polovici leta 1952, v znatno spremenjeni situaciji tako v mednarodnih kot domačih odnosih, nastopi prva relativno enotna književna generacija povojnih pisateljev. Ta se je po nekaj poizkusih v lastnih književnih listih združila v straneh časopisa *Krugovi*, ki je bil od leta 1952 do 1958 njihovo kritično in teoretsko glasilo. Po kratkem premoru od leta 1959—1961 mu je sledil *Književnik*. Oba časopisa sta skupek najzanimivejših stvaritev te književne generacije. Književna dela in pogledi teh pisateljev so značilno umetniško pomembno povezani z najvišjimi literarnimi dosežki med obema vojnoma (Ujević, A. B. Šimić, Tadijanović, Kozarčanin), kažejo pa tudi obsežen razpon afinitete in vpliva modernejših struj v svetovni literaturi. V njih zasledimo ne samo pozitivne impulze, temveč tudi moderne ekscese v liričnih relacijah od Garcia Lorce do T. S. Eliota, v prozi pa primarno vplive modernih ameriških in francoskih pisateljev. Program te mlade generacije — koncept individualne svobode izražanja in pesniškega izročila, ki je kažipot možnosti iskanja in eksperimentiranja, poleg tega pa naslanjanje na dosežene vrednote naše dotedanje književne tradicije — vsebuje v njihovih beletrističnih in kritičnih spisih princip nederigirane, toda moderne in angažirane književnosti. Ta splošna vertikala ustvarjalne, konstruktivne tolerance različnih mišljenj in negovanje posebnih individualnih književnih fiziognomij v okviru generalne linije znanstvenega in književnega razvoja naše socialistične družbe je postala vodilna maksima kreativnega, raznoličnega manifestiranja vseh starejših in mladih pisateljev, kljub nekaterim nasprotjem, znakom nerazumevanja in netolerance v odnosih med književniki. Osnovno bistvo gledanja na umetnost in književnost vseh jugoslovanskih pisateljev, torej tudi hrvaških, lahko najbolj jedrnato ekspliciramo s karakterističnim primerom, z mislijo, ki jo je pregnantno formuliral v enem svojih spisov Jure Kaštelan: »Antikulture, konformistične koncepcije o dirigirani umetnosti (ki so se bile tudi pri nas usodno zakoreninile) so odstopile mesto svobodni teoretični diskusiji in individualni moči talenta. Ustvarjalnosti, kakor tudi ljubezni, ni mogoče ukazovati. Na odprtem življenjskem odru, v času neurja in teme, je vsaka književna beseda in vsak umetniški izraz luč. Kako svetlo bo ta luč sijala, pa je odvisno od talenta in moralnega odnosa posameznika do človeka in njegove usode.« Tudi najmlajša generacija pisateljev, ki se je pojavila v zadnjih štirih, petih letih, v glavnem zbrana okrog časopisa *Razlog*, je stopila v književno življenje samozavestno in samostojno, z dokajšnjim fundusom izobrazbe in veliko težnjo po določenem filozofsko-analitičnem odnosu do vprašanja človekove usode v svetu. Danes aktivno delujejo v hrvaški književnosti štiri skupine pisateljev (če bi jih hoteli še bolj niansirati, bi dobili še najmanj dve medgeneraciji). To so: starejši, ki so se afirmirali v času med dvema vojnoma, generacija soudeležencev in sopotnikov revolucije, ki je dosegla svojo prvo književno zrelost v prvih letih po osvoboditvi, prva povojna generacija pisateljev — današnja srednja — in končno najmlajša. V tem trenutku — leta 1964 — se aktivnost hrvaške književnosti dokaj intenzivno kaže tudi v časopisih. V Zagrebu, središču hrvaške literarne dejavnosti, izhajajo: *Forum*, *Kolo*, *Republika* in *Razlog*. Dovolj ploden in bogat je tudi razcvet časopisov v drugih pokrajinah. Ti so

sicer po večini organi pododborov Matice hrvatske, mnogi pa imajo daljšo kontinuiteto kot nekateri časopisi v centru: *Mogućnosti* — Split, *Zadarska revija*, *Riječka revija*, *Dubrovník*, *Revija* — Osijek, *Ogledi* — Vukovar itd.

Ako bi po tej uvodni razlagi hoteli in morali podati resen pregled panorame najboljših del in najpomembnejših književnih osebnosti (kar naj ne bi bil samo »izbor po sorodnosti« in simpatijah, temveč vsaj poskus kar najbolj objektivne sodbe), bi se lotevali posla, ki ni za kritika in literarnega zgodovinarja niti lahek niti hvaležen. Zato tudi to nujno opravičilo, ki ima namen opozoriti na neizbežno relativnost naših pogledov, na njihovo omejenost na osnovne impresije pazljivega bralca in ljubitelja sodobne književnosti. Ta uvodni esej nima pretenzije podeljevati katedrsko izpovedanih, zanesljivih lovorik samo tistim, ki bodo še posebej omenjeni. Količina in kvaliteta del, ki so bila objavljena pri nas v zadnjih desetih letih, je izredna in število delujočih pisateljev precej veliko. Poleg tega pa se nenehno pojavljajo mlajši, ki pogumno iščejo »mesto pod soncem sodobne literature«.

Najpomembnejši pisatelj hrvatske književnosti iz dobe med obema vojnama: Miroslav Krleža (1893) je neutrudno ustvarjal dalje. Dasi je spočetka usmeril svojo aktivnost deloma v esejistiko in publicistiko znanstvenega in kulturno-umetniškega značaja, spadajo nekatera njegova dela, objavljena v petdesetih letih, v ožji izbor stilno briljantnih in tematsko-kompozicijsko izvirnih del njegovega ogromnega opusa. To je memoarska proza lirskega, notranjega doživljanja sveta (predvsem *Djetinstvo u Agramu 1902—1903* (1953) in *Davni dani* (1956). Zgodovinsko creditivna fresko-drama *Aretej* s svojo osnovno motiviko konflikta med ciničnim sumničanjem človeka in humanistično ljubeznijo do njega povezuje to filozofsko legendo s Krleževo zgodnjo mladeniško dramaturgijo *Legend*. Njegova ustvarjalna vitalnost dosega svoj vrhunec z objavljanjem tretjega dela romana *Banket u Blitvi* (1962), satirične »poeme o najantipoeetičnejši témi — politici« (E. Šinko), in končno velikega romana *Zastave*, ki bo — ko izide v celoti tudi njegov drugi del — eden najobsežnejših tekstov naše literature, po svoji koncepciji in obdelavi pa najširša Krleževa družbena vizija časa; v nji s plastičnim slikanjem zagrebške, budimpeštanske, manj dunajske in beograjske družbe neposredno pred prvo svetovno vojno evocira ozračje umiranja monarhije in podaja psihološko analizo zloma iluzij dveh generacij v dramatično-političnih vihrach prvih desetletij dvajsetega stoletja.

Vodilni pesniki iz razdobja med obema vojnama, ki so nadaljevali delo po letu 1945, so z najnovejšimi stvaritvami v glavnem potrdili svoj pesniški renomé, niso ga pa znatno razširili. Krklec si je ohranil dokajšnje mojstrstvo vezanega stiha v radostnem vračanju k neusahljivim, skrivnim silam zemlje in žuborenju življenjskih sokov narave. Svojo duhovito kritično-feljtonsko fiziognomijo pa je utrdil z vrsto knjig in feljtonov ter z izborom zbadljivih epigramov. Dobriša Cesarić, čarovnik malih lirskih *croquijev*, je v povojnih ciklusih osenčil svoje *Obasjane trenutke* z grenkostjo mračnih razpoloženj. Dragutin Tadijanović pa je

v svojih vsakdanjih elegijah novejšega datuma vse bolj racionalno reflektiven v prilagajanju neizprosni minljivosti in spoznanju človekovih brezuspešnih prizadevanj, da bi zaustavil tok življenja k smrti. Tudi drugi pesniki te generacije so bili književno aktivni: V. Majer, N. Šop (posebna lirika abstraktno-kozmičnih sanjarenj), V. Kušan, V. Kovačić, O. Delorko in nekateri drugi.

Od prozaistov, ki so oblikovali svoj prozni izraz v času med obema vojnama, v tridesetih letih s svojskimi variantami modernega, modificiranega realizma, prikazuje pokojni Slavko Kolar, naš najboljši novejši satirik, v svojih povojnih spisih groteskno seciranje sveta mestnih malomeščanskih inteligentov v predvojnem in okupiranem Zagrebu (*Glavno da je kapa na glavi, Luda kuća*). Stjepan Mihalić (1901) pa portretira provincialne čudake majhnega mesta v vsakdanjem vegetiranju z uporabo pridobitev asociativne proze o prehodnih stanjih zavesti (*Te-leći odresci, Elegija*). Novak Simić (1906) prikazuje bistveno lirično kot osnovni nukleus svoje ustvarjalno-pripovedne dejavnosti, kot izrazno gibalo pa »notranji monolog« asociacij. Te svoje posebnosti je realiziral tudi v povojnih delih, deloma v *Drugi obali* in posebej v romanu *Braća i kumiri*, kjer opisuje kontraste med človeško duševnostjo, zasuto s pepelom, in ne pretankovestno voljo doseči moč v surovem svetu interesov in strojev kapitalistične civilizacije. Ivan Dončević (1909) je — po *Bezimenih*, najboljšem zborniku krajsih črtic na témo narodnoosvobodilnega boja pri nas — v romanu *Mirotoporci* (1956) s plastičnimi liki žandarjev, krojačev in gosilničarjev sugestivno fiksiral predvojno življenje panonsko-purgerskega malomeščanstva med Savo in Dravo, medtem ko pričajo odlomki iz novega romana *Krvoprolíće u Krapini* o pogumnem, satiričnem posegu v stvarnost in psiho uslužbencev in meščanov današnjih dni. Svojo predvojno prozo je ciklično zbral v enotno kroniko *Potopljenei svijet* (1965).

V generaciji pisateljev, ki jih je navdihnila sila Krleževega idejnega in stilnega jedra, so pa vendarle ustvarili dela zaokrožene in originalne lastne vizije ter se pojavili neposredno pred vojno v časopisju *Pečat*, so najpomembnejši: M. Matković, R. Marinković in P. Šegedin.

Marjan Matković, pisec znanih teatroloških esejev in ploden dramski pisatelj, je avtor dveh ciklov *Igra oko smrti* (1955), skupine dram o družbeno-psiholoških gibanjih v zagrebških intelektualnih krogih, in trilogije z mitološko tematiko *I bogovi pate* s subtilnimi in duhovitimi aluzijami na problematiko sodobnega življenja, Ranko Marinković je avtor *Glorije*, verjetno naše najboljše novejša drame, tragedije deklice med dvema slepili — dvema nasilji nad človeškim bitjem: cerkve in cirkusa. Marinković je pisatelj, ki ne objavlja mnogo, toda v svojih *Prozah* odkriva z jasnovidnim, satiričnim skalpelom splošne človeške slabosti v majhnem svetu otoškega mesteca. Zapletenost njegovih psiholoških in izraznih dognanj ter ustvarjalna igra z liki na nevidni meji med stvarnim in nestvarnim (*Zagrljaj, Ruke* itd.) ga karakterizirajo kot poseben pojav v naši sodobni literaturi. Petar Šegedin je s svojima dvema romanoma *Djeca božja* in *Osamljenici* v prvih letih pritegnil pozornost z izredno osebno upodobitvijo brezupnega sveta strahu in religiozne tesnobe na otoku ter z mikroskopsko analizo brezupnih, izoliranih

osamljencev. Toda šele v drugi, predelani izdaji (1962) je bilo njegovo delo svoji vrednosti primerno ocenjeno. Svetovi njegove novejšje proze (*Mrtvo more*, *Na istom putu*) so prodorno doživeti in razloženi s silo pisateljevega intelekta; prav tako so tudi njegovi eseji in potopisi prepojeni s prefinjenimi razmišljanji človeka in pisatelja, razglablajočega o globokih koreninah smisla človekovega obstoja. Vjekoslav Kaleb, avtor nekaj večjih del na témo vojnih dogajanj v mestu in dalmatinskem kršu (*Ponižene ulice*, *Bjeli kamen*) je v kratki prozi *Divota prašine* s skopo fabulo o »odisejadi« dveh lačnih, izgubljenih partizanov dal poetično vizijo smisla in ciljev revolucionarnega boja. V svoji novejšji prozi razširja tematske kroge interesov (*Nagao vjetar*) in prodira globlje v raziskovanje psiholoških povezav med sodobnimi ljudmi (*Smrtni zvuci*).

Mirko Božić (1919) je pisatelj elementarne sile, sočnega stila in jezikovnega bogastva, močan ilustrator kolektivnih manifestacij človeške bede in opazovalec skrivnih emocij v psihi kmečke ženske (v svojih romanih *Kurlani* in *Neisplakani*). V novejših dramah in v romanu *Svilene papuče* se obrača k novim obzorjem in atmosferi mestnih krogov. Vladan Desnica (1905) se je književno afirmiral šele v zrelih letih z novelistiko o minulih dalmatinskih meščanskih veličinah v umirjeno realistični simbiozi psiholoških in socioloških komponent (*O lupine na suncu*). V krajšem romanu *Zimsko ljetovanje* je podal svojo varianto naše večne teme: vas — mesto, konkretno: uradniško odtujeni Zadar — bližnja podeželska okolica, dveh svetov, ki se ne moreta razumeti, niti kadar se srečata v nenavadni situaciji vojnega kaosa. Nov in modernejši po izrazu in kompoziciji se nam javlja Desnica v že klasičnem romanu-eseju *Proljeće Ivana Galeba*. Med pomembnejše prozaiste, od katerih jih je nekaj objavljalo že pred drugo svetovno vojno, večina njihove proze pa je izšla danes, prištevamo še Jožo Horvata (*Ni san ni java*, *Mačak pod šljemom*), Augustina Stipčevića (1912), avtorja zanimivih kronik-romanov o Zadru (*Glad na ledini*, *Cesta nema granica*) in dobro oblikovanih likov Ludre Kikerina in Florenca ter pisca nekaj novelističnih del psihološkega žanra (*Kuća bez prozora*), Josipa Barkovića (1918), avtorja vojnih pričevanj o Liki (*Dolina djetinstva*) in poskusa poseganja v povojno tematiko intimnih in družbenih sprememb (*Alma*). Od mladih naj omenimo še Živka Jeličića, sijajnega detajlista mediteranskih posebnosti (*Staklenko*) ter avtorja eksperimentalnega romana z deskripcijo razpoloženja v duhu novih tendenc (*Mlaka koža*), dalje Vojina Jelića (1921), čigar romani iz krvavega pekla okupacijskih pokolov (*Andeli lijepo pjevaju*) in lirsko metaforična dela (*Nebo nema obala*) spadajo med najzanimivejše stvaritve na temo narodnoosvobodilnega boja, medtem ko je njegov najnovejši roman, poema iz otroških let *Trči mali život* dokaz neminljive svežosti pripovedovanja o ljudeh iz kamnitega sveta njegove rodne pokrajine.

Pesniki generacije, ki se je formirala neposredno pred vojno, niso v celoti izoblikovali pesniških dosežkov, ki bi bili adekvatni najboljšim pesnikom med obema vojnama, vsekakor pa moramo podčrtati poetski opus Drage Ivaniševića, ki je podal v svoji hermetični liriki atmosfero našega in evropskega intelektualca v »noči fašizma« in vojni kataklizmi, Marin Franičević, odličen kritik in teoretik verzifikacije, je nenavadno

ploden pesnik širokega tematskega razpona od liričnih zapisov iz narodnoosvobodilnega boja do najnovejših mediteranskih asociacij moderne pripovedi (*Nastanjene uvale*). Vsekakor je v tem trenutku tako po sili izražanja kakor tudi po pesniški viziji naš najboljši pesnik v domači čakavski besedi. Zanimiv je pesniški opus Šimeta Vučetića, ki je iz elementov naše starejše pa tudi narodne poezije z moderno imaginativno nadrealistično metaforiko ustvaril izredno originalno pesniško delo, ki nas pretresa s svojo nagonsko spontanostjo, silno domišljijo in svojevrstno refleksivnostjo. Vladimir Popović (1910) nam je dal z zadržanim izražanjem, vezanim na tradicionalne oblike, svojo vizijo vojnih strahot (*Oči*) in to ne v estradni, deklarativni formi, temveč s prijemom, ki kaže refleksivnega in meditativnega pesnika. Jure Franičević-Pločar, avtor romansirane trilogije o medvojnem prebujanju revolucionarne zavesti na otoku Hvaru do začetka partizanskih bojev, je v svojih novejših pesmih (*Nagnuta neba*) lirik zrelega, meditativnega refleksivnega podajanja tém iz detinstva, vojnih reminiscenc in usode ljudi na morju.

Na čelu pesnikov prve poveljne generacije sta Jure Kaštelan in Vesna Parun. Jure Kaštelan je pesnik, večno poglobljen v tokove časa in duhá epohe, a vendar vedno individualen in resničen pesnik, ki nenehno tke rdeči humanistični sen poezije z enotnostjo moderne poetske tehnike in kar enkratne preprostosti izraza. Vesna Parun, baročno gostobesedna in žensko razkošno senzualna se s svojim baladnim temperamentom giblje po širokih poteh tém od estradnih odmevov družbenih izročil do čudovitih trenutkov intimne in večne téme ljubezni.

Iz velike skupine samostojnih poetskih fiziognomij pesnikov generacije *Krugova* izstopajo predvsem Slavko Mihalić, pesnik goreče predanosti tisti vnaprej izgubljeni stvari, s svojo intelektualistično »komorno glasbo« in »črno grafiko« notranjega tesnobnega stanja ustvarjalca v odtujenem svetu življenjskih nepoetičnosti in z razjedajočim duhom sinteze absurdnega humorja in humanističnih intencij; Milivoj Slaviček s svojim posebnim kontemplativnim govorom, vmemarnim kolokvijskim verzom poezije, ki je hkrati *plaidoyer* človekovega učlovečenja in izpoved osamljenega posameznika; Vlado Gotovac, pesnik esejistične poezije, ki je usmerjena v introspektivno opazovanje samega sebe s filozofsko-ontološkim aspektom razumevanja odnosov med svetom in pesnikom. Zlatko Tomićić, pesnik elementarne pesniške imaginacije in hvale osnovnih izvorov življenja: vode, ognja in praha. Piše pa prav tako dobro pesniško prozo in potopise. Potem so tu še: Josip Pupačić, avtor neposrednih razmišljanj o detinstvu, obremenjenem s težo vojne; v novejših pesmih meditira z zadržano fakturo eliptičnega izraza o bistvenih vprašanjih našega časa; Miroslav S. Madjer, rapsodično-emocionalni pesnik pogovorov med stvarmi in besedami; Zvonimir Golob, avtor modernih od in elegij, plemenite retorike o človekovi usodi v družbenih neenakostih civilizacije; Nikola Miličević, pesnik umirjene miselne kantilene o neizprosnem potapljanju življenja v smrt; Krsto Špoljar, zaskrbljena pesniška priča vsakdanjih »prozaičnih odlomkov iz raja« našega in svojega časa. Naj omenimo iz legije pesnikov nove generacije že nekoliko starejše D. Šnajderja, S. Jurišo in vrsto individualnih pesniških portretov pesnic: V. Stahuljak, I. Vrkljan, V. Krmpotić, N. Iveljić in J. Bilić.

Opazni so tudi zanimivi liriki ironično-intelektualnega odnosa do »individualnega človeškega časa«, kot sta npr. Ivan Slamnig in Antun Šoljan s svojim duhovito eksperimentiranim jezikovnim medijem.

Predstavniki povojne generacije pisateljev, ki so se sprva oglašali kot pesniki, se vse bolj nagibljejo k prozi, v kateri so posamezni dosegli vrhunec sodobnih proznih možnosti (S. Novak, A. Šoljan, I. Slamnig, I. Raos, V. Kuzmanović, K. Špoljar, I. Kušan, Č. Prica itd.). Proza Slobodana Novaka, sprva lirsko-meditativna evokacija otroštva (antologijski *Izgubljeni zavičaj*), se vse bolj usmerja v globinsko psihologijo razlage travm, ki so posledice vojnih deformacij (*Dolutali metak*), pa tudi k drznim satiričnim prikazovanjem popačenosti odnosov med sodobnimi ljudmi s simbolično-zasmehljivo analizo etično zaskrbljenega, hkrati pa cinično ogorčenega pripovednika. Proza Ivana Raosa (*Vječno nasmijano nebo* in *Zalostni gospin vrt*) je duhovita in pretresljiva, humoristična, lirična in psihoanalitična izpoved avtobiografske vrste. Med pripovedovalci te generacije ne smemo pozabiti N. Disopro, I. Katušića, B. Stoparja, V. Stahuljaka, ki so v tradiciji naše proze na različnih umetniških stopnjah registrirali intimne in družbene probleme sedanjosti, medtem ko se je po letih starejši Branko Belan šele v zadnjih letih afirmiral kot prozaist (*Kutija od ebanovine*). Od mlajših, ki so se uspešno lotili obsežnejših romanopisnih del iz meščanskih krogov, so npr. Ivan Kušan, znan tudi kot mladinski romanopisec; Čedo Prica (avtor trilogije o mladem človeku iz časa partizanskega kurirstva do življenja v današnjem intelektualnem mestnem okolju) in Krsto Špoljar, opisovalec pokvarjenih in zgubljenih ljudi iz predmestij (*Mirno podneblje*) in avtor najnovejšega romana *Gvožđe i lovor*, močne introspektivne analize prezrelih deških let med vojno. Slike sodobnega meščana v tehniki *short story* gojita Vojislav Kuzmanović (znan kot pisatelj radijskih dram) in Fedor Vidas. Najboljša novelistica te generacije sta nedvomno Antun Šoljan (*Specialni izaslanci, Izdajice*) ter Ivan Slamnig (*Neprijatelj*), pisatelja intelektualistične vivisekcije in kritike moderne civilizacije, anatomia zunanjosti in psihe sodobnega mladega, deziluzioniranega bitja v povojnem času izdajstev, seksa, indiferentizma in etičnih zlomov.

Dramatična književnost tega razdobja je skopa s pomembnimi stvaritvami in razen starejših — Marinkovića, Matkovića in Božića — ni med mladimi nobenega pomembnejšega dramskega pisca. Komedije in drame pišejo: F. Hadžić, P. Budak in D. Roksandić. Spretnost komponiranja dialogov v številnih še neizvajanih dramah najdemo pri I. Raosu. Med najmlajšimi pa izstopa Ivica Ivanac.

Med kritiki in esejisti imamo vsestranskega Vlatka Pavletića, odličnega kritika srednje generacije, publicista, antologa in književnega biografa, avtorja vrste knjig (*Sudbina automata, Analiza bez koje se ne može, Goran njim samim* itd.), in nekoliko starejšega analizatorja smeri naše sodobne proze Đure Šnajderja. Spomniti se moramo tudi izrazitejših književnih osebnosti: feljtonista in potopisca Saše Vareša, esejista Bruna Popovića in duhovitega kritika in polemika Tomislava Ladana, prav tako pa tudi vztrajnih recenzentov Dalibora Cvitana in Tomislava Sabljaka. Med pisci starejše generacije je poleg Gustava Krkleca in Ervina Šinka in pokojnega Stanislava Simića (*Jezik i pjesnik*) vsekakor

najplodnejši Šime Vučetić, avtor monografije *Krležepo književno delo* in pregleda *Hrvatska književnost 1914—1941*; Vlado Madarević pa se že leta ukvarja z gledališko kritiko. Iz vrst književnih teoretikov na univerzi omenjamo poleg odličnega strokovnjaka za rusko književnost Aleksandra Flakerja tudi Iva Frangeša, literarnega zgodovinarja hrvatske književnosti in avtorja *Stilističnih studij*, in S. Petrovića, raziskovalca metodoloških relacij književne kritike, književne vede in književnega dela ter avtorja študije *Kritika i djelo*.

Iz najmlajše generacije piscev že po nekaj letih njihovega sodelovanja v hrvaškem književnem življenju izstopajo nekatere svojske osebnosti. Ta generacija pesnikov in esejistov ima le nekaj afirmiranih prozaistov; prvi je Joza Laušić, avtor romana *Kostolomi*, ki pripoveduje o hudih konfliktnih družine, med vojnim pokolom razdeljene in sodelujoče na nasprotnih straneh. Prozo pišejo tudi mladi pripovedniki iz splitskega književnega kroga Tomislav Slavica in Ante Sviličić, prav tako pesniki Alojz Majetić, Branislav Glumac in Zvonimir Majdak (roman *Bolest*) in od nedavnega v Zagrebu živeči sarajevski prozaist Nusret Idrizović. V veliki plejadi kritikov iz te generacije navajam samo B. Donata, V. Zuppo, I. Mandića in likovnega esejista Igorja Zidića, ki je tudi pesnik samosvojega aforističnega izraza. Lirik lastne intimne in mediteranske meditacije, ki je popolnoma prepričljivo zarisal svoj poetski lik, je Danijel Dragojević. Samostojna osebnost naše mlajše poezije pa je Dubravko Horvatić, avtor *Zle vojne*, najboljše pesniške proze najmlajše generacije. Druge pesnike — preprosto rečeno — lahko razdelimo na dve osnovni skupini: prva predstavlja kroniste življenja modernega mladega človeka; tu in tam prevlada poezija, pisana celo v mestnem *slangu* — Majdak, Majetić in Glumac; druga, večja skupina pa je orientirana k intelektualistično filozofskemu iskanju smisla vprašanja o današnjem človeku. Med temi se odlikuje Nikica Petrak, omeniti pa moramo tudi Z. Mrkonjića, M. Ganzo in Ž. Sabola.

Zadnje desetletje hrvaške literature je rodovitna doba izvirnih ustvarjalnih osebnosti in pomembnih književnih del, ki jih ni mogel zajeti v celoti niti tale dokaj izčrpni informativni pregled, kot ni mogel redakcijski izbor časopisa *Republika* predstaviti slovenskim bralcem vsega zapletenega bogastva književnih fiziognomij in njihovih del.

Najznačilnejša dela vseh naših nacionalnih književnosti in tako tudi hrvaške gotovo gredo prek ozkih narodnih, republiških in mednarodnih meja ter dokazujejo s svojim predorom in afirmacijo v svetu vrednost, sodobnost, modernost in aktualnost hrvaške, kakor tudi celotne jugoslovanske literature.

Prevedla Neža Maurer